

УДК 37.015.311-057.36 (73)(41)(44)(430)

АНДРІЙ БУХУН

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ДОСВІД ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В АРМІЯХ ПЕРЕДОВИХ КРАЇН СВІТУ

Висвітлено досвід громадянської освіти і виховання військовослужбовців у арміях США, Великобританії, Франції та Федеративної Республіки Німеччини; визначено комплекс вимог до особистісно-громадянських якостей офіцерів, котрі займаються громадянською освітою і вихованням військових; охарактеризовано провідні армійські, державні та громадські структури, що реалізують завдання громадянської освіти військовослужбовців, форми, методи і засоби їхньої діяльності.

***Ключові слова:** військова сфера, громадянська освіта, патріотичне виховання військовослужбовців, офіцери суспільних відносин*

Аналіз публікацій. Дослідженням проблематики громадянської освіти і патріотичного виховання військовослужбовців у передових арміях світу займаються вчені К. Амбаров, О. Биков, І. Джурі, Ю. Кудрявцев, В. Уткін, А. Хамаді та ін. Цінними для розуміння сутності провідних процесів у арміях США, Великобританії, Франції, ФРН є праці зарубіжних учених А. Бругемана, І. Купера, В. Лінда, Т. Вінслоу, документи, опубліковані в американських, німецьких, французьких військових журналах.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах відродження української армії в обставинах воєнних дій на території держави надзвичайно актуальним є досвід громадянської освіти і виховання військовослужбовців у кращих арміях передових країн світу.

Аналіз теорії і практики підготовки американських військовослужбовців засвідчує, що термін «виховання» у збройних силах США не вживається, не існує розмежування понять «виховання» і «навчання»; здебільшого застосовується термін «освіта». Виховання військові теоретики США переважно позначають такими категоріями, як «політична освіта», «формування морального духу» тощо. Таким чином, громадянську освіту в армії США доцільно розглядати як цілеспрямовану діяльність державних і громадських організацій, інститутів збройних сил, командирів (начальників), їхніх помічників по роботі з особовим складом щодо формування і розвитку особистості військовослужбовця як громадянина і патріота своєї країни, воїна-професіонала, і спонуканню його до професійного самовдосконалення.

Теоретичною основою комплексу вимог до формування особистості військовослужбовця в армії США є концепція прагматизму (основоположник – американський учений В. Джеймс). Практичну основу виховного процесу особового складу збройних сил США становлять: а) ідеї про рефлекторну природу психіки, про свідомість як вищу форму відображення психічного; б) концепція соціального психолога А. Маслоу, в основу якої покладено принцип ієрархії, який полягає в тому, що потреби кожної нової сходинки у розвитку стають актуальними для індивіда лише після того, як задоволені попередні запити [4].

Турбота про моральні якості військовослужбовців лежить в основі державної політики. У своїй промові перед військовими колишній президент США Д. Буш зазначив: «Найбільш основоположний урок війни в Перській затоці – це цінність людей. Люди б'ються і виграють війни. Військовослужбовці США – це найосвіченіші й найбільш зацікавлені в успіхові справи військовослужбовці у всіх країнах, в усі часи ...» [5].

Найважливішим завданням громадянської освіти в армії США вважається формування національно-державної самосвідомості, гордості за належність до збройних сил країни – «оплоту демократії в усьому світі», лояльності до уряду країни та її президента. Адмірал Д. Келсо висловив цю позицію так: «На флот продовжують приходити молоді моряки, які мають бути підготовлені до будь-яких варіантів розвитку подій і у випадку військового конфлікту повинні якнайкраще виконати наказ президента» [6].

Провідним системоутворювальним фактором роботи з особовим складом є головна мета виховання, яка пронизує всі елементи системи, надаючи їй цілісності й автономності. Головну мету виховання розуміють у тому, щоб сформувати і розвинути особистість американського військовослужбовця як громадянина-патріота США і як воїна-професіонала, який прагне до неперервного самовдосконалення [4].

У ролі суб'єкта виховання особового складу американської армії виступає весь комплекс державних і громадських структур США: органи законодавчої і виконавчої влади країни; широка мережа радіо і телевізійних компаній; редакції газет і журналів; інформаційні агентства; центри кіномистецтва та дозвілля тощо. Однак безпосереднім суб'єктом громадянської освіти військовослужбовців є військове командування, яке спирається в своїй роботі з особовим складом на апарат Міністерства оборони США. Як об'єкт системи виховання розглядаються й окремі органи, установи та заклади, й окремі люди (рядові, сержанти, уоррент-офіцери, офіцери, цивільний персонал, члени сімей військовослужбовців).

Прагматико-логічний підхід до вирішення освітніх завдань забезпечує те, що командний склад ЗС США має відносну свободу у виборі та прийнятті альтернативних форм, методів і засобів виховання. Наприклад, на борту авіаносця «Теодор Рузвельт» можна побачити плакат: «Офіцери і команда пишаються своїм кораблем і прагнуть показати його з найкращого боку. Вибачте, якщо наше почуття гордості занадто помітне. Ми нічого не можемо

змінити. Це чудовий корабель, названий на честь великого американця. Запевняємо вас, що ми виконуємо свої обов'язки краще, ніж відпочиваємо» [5].

У змісті громадянської освіти військовослужбовців США виділяються такі напрями: а) формування і розвиток у військовослужбовців високих військово-професійних якостей; б) виховання у них патріотизму; в) формування і розвиток у особового складу позитивної мотивації до військової служби; г) морально-етичне виховання військовослужбовців; д) організація здорового способу життя військовослужбовців; е) фізичне виховання особового складу та ін. [6].

До основних форм громадянської освіти у збройних силах США належать: а) щотижневі групові заняття за програмами «Командна інформація», «Моральна спадщина і людське самовдосконалення», «Рівні можливості»; б) заняття з курсів виживання; в) релігійні заходи («Година капелана», богослужіння, індивідуальні пасторські бесіди тощо); г) зустрічі з представниками НАТО («Вечори бойової дружби»); д) святкування дня збройних сил США; е) змагання за право називатися «Кращим солдатом» місяця (кварталу, року) тощо. Наприклад, до занять за програмою «Моральна спадщина і людське самовдосконалення», крім командирів частин і підрозділів, залучаються капелани. Щомісяця виділяється 7 годин, у тому числі – одне заняття впродовж години, на якому аналізуються моделі поведінки військовослужбовців у різних ситуаціях, а 6 годин – для співбесід із основних питань. Головною формою просвітницької роботи в американській армії є індивідуальна робота, близько 75% часу капелана йде на особисте спілкування з військовослужбовцями.

У процесі громадянської освіти в армії США використовуються різноманітні педагогічні методи: переконання, приклад, моральне й матеріальне стимулювання, примус; ретельно враховуються рекомендації провідних психологів (Еріка Берна, Аллана Піза, Фредеріка Перлза, Курта Левіна та ін.) стосовно ефективного спілкування з людьми [6].

У системі громадянського виховання в американській армії важливу роль відіграють такі засоби, як: цивільна і військова преса; різні установи міністерства оборони (музеї, клуби, бібліотеки, кафе тощо); художня, військово-історична і мемуарна література; методичні розробки, довідники, плакати. У цілому, ця система характеризується високою розвиненістю матеріальної бази: у збройних силах США є понад 1800 періодичних видань, разовий тираж яких перевищує 10 млн. примірників, що становить більше 3 одиниць друкованої продукції на кожного американського військовослужбовця [6].

Головним суб'єктом громадянської освіти військовослужбовців у американських збройних силах є командир, котрий у своїй повсякденній діяльності зобов'язаний організувати й проводити роботу з вироблення у підлеглих громадянських якостей: «Відповідальності як громадянина США, особистої відданості й рішучості боротися за американські цінності та ідеали, вірності військовому обов'язку, розуміння кожним військовослужбовцем принципів американської демократії та свободи,

сутності воєнної політики держави, ролі й призначення збройних сил як захисника американського способу життя, а також свободи й демократії в країнах вільного світу» [16]. Командир у роботі з особовим складом спирається на спеціальний апарат, що складається з трьох основних служб: зв'язків із громадськістю; служби з особового складу та тилу; військових священиків. Із одного боку всі ці та інші служби діють паралельно, а з іншого – виключно злагоджено, гнучко й ефективно [9].

Це досягається вмілим керівництвом командира, який, залежно від обстановки й завдань, формує найближчі та перспективні напрями діяльності кожної служби, а також здійснює контроль за якістю виховної роботи. Цьому командира навчають у військових коледжах і академіях та в процесі його практичної роботи у військах. Вимоги до військово-професійних якостей військовослужбовців закріплені в Системі показників військової кваліфікації, яка розглядається військовим командуванням як інструмент сприяння зростанню професійної майстерності військовослужбовців [10; 11; 12; 13; 14].

Найважливішим напрямом формування морального духу американських військовослужбовців вважається виховання у них патріотизму. Воно включає такі елементи:

- виховання почуття гордості за свою країну та її збройні сили;
- формування прихильності до справедливості і переконаності у винятковості соціально-економічних підвалин США;
- знання історії та традицій збройних сил;
- формування у солдатів і офіцерів корпоративного духу;
- широке рекламування військової служби [6].

Як свідчить практика, сильними сторонами морального духу особового складу збройних сил США є:

- а) високий рівень особистої професійної підготовки;
- б) переконаність американських військовослужбовців у винятковості соціально-економічного ладу США і готовність до його захисту;
- в) гордість військовослужбовців за належність до своєї країни та її збройних сил;
- г) упевненість у своїй зброї, неперевершеності американської бойової техніки;
- д) військовий практицизм, спритність, винахідливість, технічна культура, висока спортивна готовність;
- ж) психологічна готовність до початку бойових дій.

Як свідчить практика, в цілому існуюча система громадянської освіти в американських збройних силах відповідає сучасним вимогам країни та її запитам на патріотичну й високоорганізовану армію.

Головна мета громадянської освіти у ЗС Великобританії – доведення до свідомості кожного військовослужбовця, що інтереси країни завжди мають знаходитися під надійним збройним захистом [15]. Крім того важливо:

- а) не допустити виникнення та поширення серед особового складу пацифістських настроїв у зв'язку зі змінами, що відбуваються у світі;

б) переконати військовослужбовців у необхідності потужного ядерного потенціалу;

в) посилити акцент на пропаганді «миротворчої ролі» британських збройних сил, їхній «особливої місії» у Західній Європі [2].

У громадянській освіті велике місце займає пропаганда, спрямована на підвищення рівня бойової підготовки, на вироблення у військовослужбовців якостей, необхідних для відстоювання інтересів країни. Цьому сприяють знання про такі традиції як вірність своєму виду збройних сил, роду військ, частині, підрозділу, навіювання почуття впевненості у бойових якостях зброї тощо [6]. Як сучасний аспект, підкреслюється необхідність більш широко впроваджувати нові армійські традиції, що сприяють подоланню консерватизму й стереотипності мислення, поширенню ідеї північноатлантичної єдності. Велика увага приділяється налагодженню тісних контактів у рамках «партнерських» зв'язків із союзниками, передбачаються нові їх форми [9; 17].

Водночас, спираючись на таку рису національного характеру англійців як захоплення історією, армійське керівництво прагне ствердити у свідомості особового складу віру в перевагу «англійського способу життя», британської нації в цілому. З цією метою зберігається ідея про колишню «велич Великобританії», робляться зусилля з'єднати романтику колоніальних походів минулого з перспективою служби на заморських територіях. Пропаганда традицій військ колишньої колоніальної імперії ведеться дуже активно, причому виховання на традиціях, формування так званого «полкового духу», прагнення наслідувати «героїчних предків» має значний вплив на світогляд і дії військовослужбовців.

У військово-навчальних закладах Великобританії широко використовуються спеціальні тести для визначення здібностей бути лідером і користуватися довірою підлеглих. Значні зусилля спрямовуються на те, щоб донести до свідомості військовослужбовця, що народ країни, уряд, командування надзвичайно цінують працю солдата, поважають його професію. Від військовослужбовців вимагається неухильна повага командирів, дотримання всіх законів і порядків, встановлених у збройних силах. Поряд із вірою в командира, у солдатів формується впевненість у своїй зброї. У пресі регулярно повторюється твердження, що британська бойова техніка найкраща. Головна відповідальність за виховну роботу і моральний стан військовослужбовців покладена на командирів усіх ступенів, проте існує і спеціальний педагогічний апарат, що включає служби просвіти, священників (капеланів), організацію дозвілля і облаштування побуту, суспільної інформації [4].

У Федеративній Республіці Німеччини дослідження німецькими військовими вченими проблем громадянської освіти має глибокий теоретичний характер, ними використовується знайомий для вітчизняної педагогіки поняттєво-термінологічний апарат: виховання, навчання, освіта, педагогічний (виховний) процес, педагогічні відносини, дидактика, методика виховання тощо. Автори визначають предмет педагогічної науки,

підкреслюють дискусійність постановки питань, пов'язують створені ними концепції з історією та сучасною практикою бундесверу. У своїй статті «Суперечку не закінчено. Виховання у збройних силах: так чи ні, як і з якою метою? – Спроба нового дидактичного підходу» Клаус фон Розен, слухач Академії управління Бундесверу в м. Гамбурзі, зазначає, що процес виховання у збройних силах – реально існуюча проблема, дискусійність якої простежується в історичному аспекті, історія бундесверу могла б бути потрактованою як історія розвитку проблематики виховної роботи з військовослужбовцями [3]. Даючи відповідь на принципове питання: чи може взагалі у збройних силах іти мова про виховання, стверджує позитивно. Клаус фон Розен посилається на один із розділів концепції в галузі освіти Генерального інспектора Бундесверу від 1990 р., у якому є спроба визначити виховання з точки зору його цінності для військової справи, тобто з'ясувати вплив процесу виховання на пізнавальні, афективні і психомоторні навчальні цілі, щоб військовослужбовець міг виконувати завдання, які стоять перед ним у мирний і воєнний час. Учений підкреслює, що через багаторазовий розгляд у документі афективних компонентів навчальної мети виникає думка, що виховання ототожнюється з впливом афективних диспозицій поведінки. Трактують ж терміну «виховання» у статутах бундесверу як завдання, що належить до сфери «внутрішнього керівництва», керівництва в цілому і навчання, свідчить про подальшу проблему, а саме – про змішання таких, що здаються схожими, сфер діяльності, але котрі в їхньому розвитку протистоять одна одній діалектично [3]. Основне непорозуміння полягає в тому, що виховання трактується як інструмент влади в рамках керівництва, при якому йдеться про «дисципліну і порядок», про підпорядкування людини, якою керують, і про усунення недоліків у військовому керівництві людьми.

Це породжує небезпеку зловживання командиром владою, а також занурення збройних сил у власний світ військового виховання, звільненого від суспільства, такого, що не бажає суспільних впливів і не передбачає громадянського контексту. Водночас, для індивідуально зорієнтованого виховання військовослужбовців, громадський контекст є дуже важливим, адже «вихователь» і «вихованець» у рамках виховного процесу мають протягом усього життя цілісну систему взаємовпливів. Взаємне виховання керівника й підлеглих – це не тільки особливий випадок, а й стійка педагогічна реальність [5].

У статутах, інструкціях і наказах Бундесверу поняття «виховання» і «навчання» використовуються досить широко, проте без будь-яких тлумачень. Винятком є «Концепція взаємозв'язку освітніх завдань» («Tellkonzeption für die berelchsiibergreifenden Aufgabe Ausbildung») генерального інспектора Бундесверу від 1990 року, у якій зроблено спробу в загальнодоступному розумінні визначити сутність понять «навчання» і «виховання» у військовому контексті. У документі чітко визначено, що:

– метою як навчання, так і виховання є формування особистості військовослужбовця, який керується у своїх діях почуттям відповідальності;

– з точки зору виконання поставлених завдань провідну роль відіграють військове керівництво і спеціальна підготовка, враховуючи при цьому виховні й освітні цілі [8].

Виховання трактується як свідоме педагогічне управління розвитком людини з метою досягнення запланованих результатів. У контексті збройних сил виховання (самовиховання) визначається як свідомий вплив на духовні та фізичні сили військовослужбовця, на його характер з тим, щоб він міг виконувати поставлені перед ним завдання як у мирний, так і у воєнний час. Цілі і методи громадянського виховання ґрунтуються на Конституції ФРН і є широко відомими. Завданнями виховання (самовиховання) військовослужбовців є формування волі до захисту батьківщини, готовність пожертвувати власними інтересами для користі суспільства. Виховання (самовиховання) має бути спрямоване на посилення порядку, дисципліни, товариської згуртованості, а також мусить розвивати взаємну довіру і почуття відповідальності за співпрацю.

Отже, військове громадянське виховання не може по-новому створювати систему цінностей, а лише підвищує значущість окремих, уже наявних чеснот, щоб вирішувати військові завдання краще і тільки правильно» [8]. Особливо важливим це є в обставинах, коли військовослужбовці Бундесверу повинні підкорятися легальним військовим задачам за межами батьківщини. Для кадрових військовослужбовців та військовослужбовців за контрактом такі завдання вважаються професійно визначальними, тому необхідно прищеплювати їм засобами виховних впливів традиційні військові цінності і дбати про ці чесноти. Для можливих майбутніх завдань Бундесверу – надання гуманітарної допомоги та місія блакитних беретів – буде необхідно значно посилювати виховний вплив командирів. У складній і швидко мінливій ситуації кожен військовослужбовець мусить знати політичні, соціальні, етнічні та релігійні причини конфліктів, уміти прийняти відповідні обставинам рішення [5].

Франція як велика військова держава має досить гнучку й динамічну систему загальнонаціональної військової повинності, що включає військові та інші форми громадянської служби, що дозволяє врахувати історико-географічні особливості країни, наявні трудові ресурси тощо. Тому проблемами громадянської освіти особового складу французької армії займаються три спеціалізовані організації.

Служба інформації й суспільних відносин збройних сил (створена при Міністерстві оборони в жовтні 1969 р.) займається пропагандою військової політики Франції, висвітлює діяльність Збройних Сил, вирішує питання зміцнення зв'язків між армією й суспільством, збирає й обробляє інформацію різного характеру, випускає і поширює військову періодику, перекладає і розмножує кінофільми, магніто-оптичні записи, організовує різного роду виставки тощо. У військах виховною роботою серед військовослужбовців відають офіцери суспільних відносин, які не перебувають у прямому підпорядкуванні цієї служби, але працюють у тісній взаємодії з нею. Їм допомагають офіцери-радники, котрі офіційно

займаються питаннями загальноосвітньої, професійної підготовки та працевлаштування військовослужбовців строкової служби. Офіцери суспільних відносин та офіцери-радники підбираються командирами з'єднань і формувань із найбільш підготовлених стройових офіцерів, що мають схильність до роботи з особовим складом (вони можуть бути на цій посаді або виконувати обов'язки за сумісництвом). Служба соціальної дії займається організацією дозвілля військовослужбовців, спрямовує роботу армійських бібліотек, кас взаємодопомоги, спортивних та інших гуртків тощо. У компетенції служби перебувають офіцерські, унтер-офіцерські та солдатські клуби. Служба військових священиків вирішує релігійні проблеми військовослужбовців. Військові священики є в кожній частині (до окремо батальйону включно), більшість становлять католицькі священики; є також представники протестантського та іудейського віросповідань [6].

Основною формою просвітницької роботи з військовослужбовцями є проведення занять із курсу громадянської освіти (1 година на тиждень). Програма включає питання внутрішньої і зовнішньої політики Франції, міжнародного становища, військового будівництва, історії збройних сил, бойових традицій з'єднань і частин. На заняттях широко використовуються подібні матеріали, різні технічні засоби пропаганди; заняття проводяться командирами взводів за спеціально розробленими планами [7]. Активно пропагуються військові традиції, відзначаються річниці частин, широко висвітлюється їхній бойовий шлях. В армії суворо дотримуються військових ритуалів: прийняття присяги, покладання вінків, шиккування зі зброєю в знаменні дні. Участь військових частин у щорічному параді на честь національного свята Франції – Дня взяття Бастилії, який 14 липня приймає Президент країни, є одним із головних заходів, покликаних вплинути на патріотичні почуття французьких військовослужбовців [1].

Висновок. Аналіз досвіду громадянської освіти військовослужбовців у провідних арміях країн світу показує, що в освітньому процесі беруть участь переважно спеціалізовані на виховній діяльності військові підрозділи, що мають у своєму арсеналі матеріальні і моральні засоби. Важлива увага в цьому процесі приділяється релігійним аспектам та роботі військових священиків із особовим складом. Результати аналізу джерельної бази показують, що в зарубіжних арміях накопичено багатий досвід виховної роботи громадсько-патріотичної спрямованості. Використання зарубіжного досвіду громадянської освіти військовослужбовців можливе за такими напрямками:

1. Використання змісту форм і методів громадянської освіти військовослужбовців зарубіжних країн у процесі підготовки офіцерів у вищих навчальних закладах України, навчання їх методикам проведення відповідних заходів патріотичного характеру в частині (підрозділі). При проведенні цього виду підготовки необхідно звертати увагу на зв'язок виховної (педагогічної) роботи в ЗСУ із процесами, провідними в державі та суспільстві; на охоплення роботою громадянської спрямованості всіх аспектів військового життя та служби.

2. Надання громадянській освіті комплексного системного характеру, що не має зводитися лише до використання потенціалу частини (підрозділу). У ньому мусять брати участь державні органи, церковні конфесії, органи місцевого самоврядування за місцем дислокації частини, громадські організації тощо. Одним із важливих елементів використання зарубіжного досвіду проведення громадянсько-патріотичної роботи з військовослужбовцями є розробка правових актів, що закріплюють цей вид професійної діяльності майбутніх офіцерів у Збройних Силах України.

3. Використання зарубіжного досвіду громадянської освіти військовослужбовців має поєднуватися з національною самобутністю української армії. Слепе копіювання зарубіжної практики може призвести до негативних результатів, оскільки історичний досвід України підтверджує, що виховання на кращих історико-патріотичних традиціях свого народу є найбільш ефективним.

Список використаних джерел

1. Амбаров К. Анализ воспитательной работы в вооруженных силах Франции / К. Амбаров // Информационно-методический сборник Центра психологических исследований ВС РФ. – 1993. – №3. – С. 68-71.
2. Амбаров К. Особенности воспитательной работы в Вооруженных Силах Англии / К. Амбаров // Информационно-методический сборник Центра психологических исследований ВС РФ. – 1993. – №3. – С.72-73.
3. Быков А.К. Воспитательная работа в Вооруженных Силах ФРГ (реферативный обзор материалов зарубежной печати) / А.К. Быков. – М.: ВУ, 1997. – 56 с.
4. Джури И. Подготовка кадров по идеологической обработке в вооруженных силах США / И. Джури // Зарубежное военное обозрение. – 1990. – № 9. – С.17-18.
5. Кудрявцев Ю.М. Подготовка командных кадров к воспитательной деятельности в вузах США, Германии и Великобритании / Ю.М.Кудрявцев // Зарубежное военное обозрение. – 2001. – № 5-6. – С.20-24.
6. Уткин В.Е. Особенности воспитательной работы в ВС США, Великобритании и Франции / В.Е. Уткин // Зарубежное военное обозрение. – 2001. – № 11. – С. 8-12.
7. Хамади А. Формирование и развитие навыков и умений воспитательной работы у молодых офицеров Вооруженных Сил САР: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А. Хамади. – М., 1994.
8. Brüggemann, A. Berliner Colloquium 2001 der Clausewitz – Gesellschaft der Bundesakademie für Sicherheitspolitik // Europäische Sicherheit. – 2001. – № 9. – S. 54-86.
9. Cooper I. Request for Proposals / Armed Forces Journal. – 2004. – № 3. –P. 12-34.
10. Field Manual, Army Planning and Order Production, 2005. – 342 p.
11. Field Manual, FM 100-5, 1996. – 243 p.
12. Field Manual, FM 101-5-1, 1997. – 216 p.
13. Field Manual, FM 6-20, 2002. – 415 p.
14. Field Manual, Infantry Rifle Platoon and Squad, 1997. – 248 p.
15. Lind W.S. The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. – 2002. – 229 p.
16. The US Army / Marine Corps Counterinsurgency Field Manual (Forward) «FM-3-24», 2007. – 312 p.
17. Winslow T., Wheeler and Lawrence I.Korb. Military Reform, Prayeger Security International, West-Point, Connecticut, London. – 2007. – 135 p.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015 р.

Бухун А.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко,
Украина

ОПЫТ ГРАЖДАНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ В АРМИЯХ ПЕРЕДОВЫХ СТРАН МИРА

Освещен опыт гражданского образования и воспитания военнослужащих в армиях США, Великобритании, Франции и Федеративной Республики Германии; определен комплекс требований к личностно-гражданским качествам офицеров, занимающихся гражданским образованием и воспитанием военных; охарактеризованы ведущие армейские, государственные, общественные структуры, реализующие задачи гражданского образования военнослужащих, формы, методы и средства их деятельности.

***Ключевые слова:** военная сфера, гражданское образование, патриотическое воспитание военнослужащих, офицеры общественных отношений.*

Buhun A.

Poltava National Pedagogical University named after V. Korolenko, Ukraine

MILITARY EXPERIENCE CIVIC EDUCATION IN THE ARMIES OF ADVANCED COUNTRIES

The experience of civic education and education of soldiers in the armies of the United States, Britain, France and the Federal Republic of Germany; defined set of requirements to personal and civic skills of officers engaged in civic education and education of the military; characterized leading military, government and public bodies that implement tasks of civic education of servicemen, forms, methods and means of their activities. The analysis of the military civic education in the leading armies of the world shows that in the educational process involved mainly specialized in educational activities of military units that are in the arsenal of material and moral means. Close attention is paid in this process and religious aspects of the work of priests military personnel. The analysis of sources show that foreign armies have accumulated rich experience of educational social-patriotic orientation.

***Key words:** military sphere, civic education, patriotic education of soldiers, officers of public relations.*